

СЕКЦІЯ 5 ІСТОРИЧНІ ВИМІРИ ЗАРУБІЖНОГО СВІТУ

Грущенко Анастасія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОНФУЦІАНСЬКІ ВПЛИВИ В КИТАЙСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація. Конфуціанство як вчення посідало провідну роль в китайському суспільстві та охоплювало його всі сфери життя. Література виступала основним засобом, через який воно сформувалося та передавалося наступним поколінням. Важливим є те, що історія Китаю, хоч і розвивалась у приблизно однакових вимірах, однак була динамічною, де ідейні положення конфуціанства поступово збагачувалися, що було прямо пов'язано із динамікою змін у сфері літератури.

Ключові слова: конфуціанство, Конфуцій, література Китаю.

Abstract. Confucianism as a doctrine played a leading role in Chinese society and covered its entire sphere of life. Literature was the main means by which it was formed and passed on to future generations. Importantly, the history of China, although evolving in approximately their dimensions, was still dynamic, the ideological positions of Confucianism developed, which was directly related to the dynamics of change in the field of literature.

Keywords: Confucianism, Confucius, Chinese literature.

Вчення Конфуція мало важливий вплив на розвиток китайської літератури, а образ конфуціанця – це образ освіченості та порядності. Вчення Конфуція було розраховане на феодалну знать, тому часто одна людина могла поєднувати роль і мандарина-чиновника, і літератора одночасно, що давало можливість літературі поєднувати в собі як художні образи, так і отримані конкретні знання.

Література в традиції китайської писемності мала багато назв: вень, чжунго веньсюе, веньчжан, веньї, сюевень, веньку. Варто зазначити, що вона була певним відображенням феодално-кастової системи китайського суспільства [1, с. 41].

Дослідник В. Алексеев виокремлює дві групи у конфуціанському каноні. До першої відносить окремі елементи вчення Конфуція. До другої – групу пам'яток, яка складалася з текстів, написаних послідовниками Конфуція [1, с. 42].

Варто згадати та зазначити основні конфуціанські праці та літературні твори, які становлять основу конфуціанського канону в літературі. «Чотирикнижжя», тобто «Си шу», – звід текстів, створений у XII ст., який поєднав в собі: «Луньюй» («Судження та бесіди»), тобто самі вислови безпосередньо Конфуція та тих осіб, які його оточували; «Дасюе» («Велика наука»), яка торкалася розвитку поняття «дао»; «Чжуньюн» («Центр істини та її буття; книга «Мен Ке» («Менцзи»)) – це книга письменника, історика та філософа Мен-цзи, «П'ятикнижжя» або «5 канонів [1, с. 43–44].

Серед інших книг виокремлюються також: «Літопис царства Лу» («Чуньцю»), де коментарі належали учням Конфуція, книга «Зобов'язання та настанов» («Лі»), де розглядалися правила поведінки конфуціанського діяча, книга «Чжоуські настанови» («Чжоулі»), яка вважається певною утопією в розбудові китайської давньої держави, «Книга про синівське благочестя» («Сяоцзин»), де були переписані висловлювання Конфуція, тобто склалася певна усна традиція, книга «Близька до канону» («Ер'я») – словник синонімів, що допомагало полегшувати розуміння конфуціанського канону [1, с. 145].

До кінця VI ст. до н. е. китайська літературна та конфуціанська думка була поділена дві категорії. До першої категорії належало розуміння життя як жахливої дійсності, спостерігалось постійне звернення до старовини [1, с. 65].

Провідним мотивом в такій літературі була дао-людина, яка проникалася дао-благодаттю, завдяки чому відбувалося повне злиття з абсолютним дао. Основними поняттями виступали дао-людина, дао-цар, дао-народ. Тобто тут варто наголосити, що в подібній літературі можна спостерігати поєднання бачення дао в трактуванні Лао-цзи та конфуціанців.

Книги, написані в той період, повчали, що все має черпатися з давньої традиції, вони втручалися, мали створювати справжнє «діяння», яке втілювалось у правлінні людьми, коригуванні неправильності життя шляхом викорінення зла та сприяння тому, щоб процвітало добро [1, с. 67–68].

Варто зазначити, що попри обмеженість та правила, які накладалися конфуціанським вченням, в літературі поступово почала прослідковуватися свобода думки, що існувала поряд із вченням Конфуція [1, с. 70].

Також важливою для оцінки конфуціанського канону в літературі постає книга Конфуція – «Літопис» («Весни та осені – Чуньцю»), яка була доповнена «Цзочжуань» та вважається певним супутником «Літопису», виражає всю справжню суть вчення Конфуція. Варто зазначити, що ця книга вважається першим літературним та історичним твором, де представлені фрагментарні елементи думок Конфуція [1, с. 78–79].

Варто зазначити також, що в літературі наступних періодів письменники намагалися втілити вчення про моральне вдосконалення людини як втілення «Дасюе», тобто «Великого вчення», яке полягало у тому, щоб навчити наступні покоління. Тому завдяки такому підходу конфуціанському вченню вдалося підготувати цілу низку зрілих письменників.

У період конфуціанського ренесансу, що датується XI–XII ст., можна виокремити особливості, які письменники того періоду втілювали в літературних творах. Для цього часу характерне поєднання конфуціанства з тими ідеями, які були відмінними від нього. Тут варто звернути увагу на те, що конфуціанство по своїй суті можна вважати бідним через його проповідницький характер. Відбувалося певне збагачення китайської літератури за рахунок інших паралельних систем думки – буддизму та даосизму [1, с. 80].

Це було дуже важливим для подальшого розвитку літератури, яка постійно оновлювалася та збагачувалася, зберігаючи при цьому основу. Тому послідовники конфуціанського вчення в цей період намагалися надати нових сенсів тим думкам, пояснити їх заново. Зокрема тут можна виокремити такого літератора, як Чжу Сі, який і вважається одним із головних представників неоконфуціанства, яке намагалось протистояти наповненості конфуціанства вченнями буддизма та даосизма [1, с. 81].

Попри пануюче різноманіття поглядів, такі важливі та фундаментальні елементи конфуціанського вчення, як звернення до праведного, культ писемного слова, принцип поваги до старших, продовжували твердо існувати. Також була ще одна причина незмінності конфуціанства: через політику певного насадження його канонів з боку держави. Даосизм та буддизм були ближчими для наро-

ду у тому плані, що вони визнавали надзвичайне, в них вирував політ фантазії попри раціональну сутність конфуціанства [3, с. 137].

Варто зазначити, що труднощі також полягають у тому, що саме вчення, вибудоване Конфуцієм, важко розумілося до деталей самим китайським суспільством [2, с. 322].

Новели Ляо Чжая, які датовані другою половиною XVII ст., були проєкцією конфуціанської хроніки «Чунцю». Вважається, що його новели втілювали трагічний образ конфуціанця [2, с. 12]. Все своє життя він намагався скласти екзамен, від чого сформувалося песимістичне світосприйняття, яке проявилось в книзі «Моя історія», де втілено образ людини-невдахи, яка не бачить майбутнього. Такі настрої були пов'язані з тим, що письменник жив у період панування манчжурської династії в Китаї [1, с. 423].

Критики виокремлюють в його новелах елементи конфуціанської проповіді. Відмінність письменника та Конфуція полягала лише у тому, що мислитель втілював це вчення безпосередньо в живих людях, а Ляо Чжай втілював ті ж проблеми у фантазійних персонажах. Він сформував у своїх новелах конфуціанський тип мораліста [1, с. 426–427].

Отже, література Китаю розвивалася в різних історичних умовах, які накладали свої вимоги та тенденції на її розвиток. Проте можна прослідкувати чіткий взаємозв'язок між літературою та конфуціанським вченням, яке формувало її основу. Конфуціанство було базисом та певним підґрунтям, яке схвалювало та пропагувало знання, тому література була певним інструментом та засобом втілення конфуціанських ідей. Письменники вчилися на конфуціанських канонічних текстах та втілювали своє трактування в художніх образах та сюжетах.

Важливим є те, що попри свою сталість, конфуціанський канон був динамічним та розвивався залежно від потреб часу, збагачувався новими ідеями з боку даосизму та буддизму. Переломним моментом у розвитку літератури став початок правління чужорідної манчжурської династії Цин, де література збагачувалася новими мотивами духовного спротиву та боротьби в ім'я правил конфуціанства.

Джерела та література

1. Алексеев В. М. Труды по китайской литературе: в 2-х кн. Кн. 1. Москва: Восточная литература, 2002. 574 с.
2. Алексеев В. М. Труды по китайской литературе: в 2-х кн. Кн. 2. Москва: Восточная литература, 2003. 511 с.
3. Рыбачук С. Гибкость конфуцианской мысли в условиях кризиса. *Логос*. 2018. № 6 (127). С. 131–151.